

УДК 821.111

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-2.38>

СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТУ ОСТРОВА В РОМАНІ «ДО МАЯКА» В. ВУЛФ

SPECIFICITY OF THE CONCEPT OF THE ISLAND IN THE NOVEL “TO THE LIGHTHOUSE” BY W. WOLFE

Лозенко В.В.,

orcid.org/0000-0003-1248-0534

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри латинської мови та медичної термінології
Харківського національного медичного університету*

У статті досліджено літературні проєкції концепту острова в романі «До маяка» В. Вулф. Специфіка авторської інтерпретації полягає в тому, що концепт острова репрезентовано у творі як місце духовної подорожі героїв.

У творі представлено два острови – острів Скай та острів Гебридів. Особливу увагу слід звернути на віддалений острів Скай. Острів Скай втілює ідею утопічного місця, де панують ідилія та взаєморозуміння між людьми. Це місце фантазій, мрій, які сприймаються героями роману як реальні та існують у свідомості персонажів.

Характерна риса ініціації у романі «До маяка» В. Вулф виявляється в тому, що особистість здійснює пошук власних світоглядних орієнтирів, щоб зрозуміти та відновити теплі відносини в сім'ї (Кем, Джеймс), а також досягти рівноваги в житті (містер Ремзі).

Концепт острова має такі структурні складники, як символ човна, маяка, води, мотив подорожі. Мотив подорожі висвітлюється як важливий композиційний елемент, який доповнює зміст твору, виступає як засіб характеристики героїв. Іноді герої подорожують в уявному часі та просторі (подорож – оновлення свого «я» у Кем).

Символ човна пов'язується з мотивом подорожі, змін, переходу від одного психологічного стану (ненависті) до іншого (любові, ніжності, тепла). Символічна смерть старих відносин у сім'ї Ремзі зображується в переході (подорожі човном) через воду, у зв'язку з чим вимальовується модель «занурення у воду – очищення – оновлення».

Символ води відіграє важливу роль у романі «До маяка» В. Вулф. Назви водних об'єктів служать засобом характеристики героїв, яких часто порівнюють із представниками морської фауни (містер Кармайкл, місис Мак-Неб). Самі герої виражають думки та почуття за допомогою слів, які асоціюються з водною субстанцією (to float – плавати, пливти; to flow – текти; to sink – потопати; to stream – відносити потоком; to spill – лити, проливати).

Символ маяка представляє справжнє «я» людини. Він виявляє глибоко приховані теплі почуття Джеймса до батька, а в самому містерові Ремзі вселяє почуття спокою та рівноваги.

За допомогою символів води і човна концепт острова в романі набуває нових рис – він характеризує глибокі духовні зміни персонажів, прагнення до пізнання власного «я», перемогу над егоїстичними бажаннями. Проводяться асоціативні зв'язки між концептом острова і людиною, внаслідок чого створюється метафора «людина-острів».

Ключові слова: концепт «острів», герой, символ маяка, мотив подорожі, символ води, мотив оновлення, символ човна, ініціація, метафора «людина-острів».

In the article the literary projections of the concept “island” are studied in the novel “To the lighthouse” by V. Woolf. The author’s specificity of the concept “island” is that the island is represented as the place of spiritual travelling of characters.

Two islands are demonstrated in the work: the Isle of Skye and the Hebrides. The Isle of Skye conveys the idea of Utopian place where the idyll and mutual understanding among people are considered a priority. This is a place of fantasy, dreams perceived by characters of the novel in their consciousness as real ones.

The characteristic feature of initiation in the novel “To the lighthouse” by V. Woolf finds in the fact that a person is carrying out a quest of his / her own worldview items to understand himself / herself and to renew a close relationship with the family (Cam, James) and to achieve inner balance in life (Mr. Ramsay).

The concept “island” has such structural items as the symbol of a boat, the lighthouse, water, the motive of travelling. The motive of travelling is outlined as the important composing element which adds to the plot as the means of characters’ evaluation. Sometimes characters travel in imaginary time and space (Cam’s travelling-renewal of her own).

The symbol of a boat is connected with the motive of renewal, transfer from one psychological state (hatred) to another one (love, tenderness, warmth). The symbolic death of previous relationship between the Ramsay family is demonstrated by transferring through water. In connection with this fact the model "immersing in water-clearance-renewal" is outlined.

The symbol of water plays the important role in the novel "To the lighthouse" by V. Woolf. Names of "water" objects serve as the means of characterization of heroes who are often compared with representatives of sea fauna (Mr. Carmichael, Mrs. McNab). Characters by themselves express their feelings and thoughts by means of words which are associated with water substance (to float, to flow, to sink, to stream, to spill).

The symbol of the lighthouse represents real personality of a character. This symbol exposes heartwarming James's attitude towards his father, and at the same time Mr. Ramsay reveals the feeling of calmness and inner balance.

The concept "island" acquires new features by means of the symbol of water and a boat: it characterizes deep spiritual changes of heroes, an urge towards cognition of his / her own, victory over own selfish desires and wishes. There are given associations between the concept "island" and a person, as the result the metaphor "person-island" is created.

Key words: concept "island", character, symbol of the lighthouse, motive of travelling, symbol of water, motive of renewal, symbol of a boat, initiation, metaphor "person-island".

Постановка проблеми. У художніх творах англійської літератури концепт острова постає в сюжеті як ключовий. «Острівна» тема вперше з'являється в літературних пам'ятках ірландського епосу, а потім представлена у творах того чи іншого англійського письменника наступних епох. Феномен острівності стає об'єктом уваги багатьох митців ХХ ст., зокрема В. Вулф. У літературному доробку англійської письменниці особливої уваги заслуговує роман «До маяка», де переосмислюється проблема духовної ізоляції. Актуальність вивчення специфіки концепту острова в романі «До маяка» визначається посиленням на початку ХХІ ст. літературознавчого інтересу до дослідження художніх концептів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість В. Вулф, як правило, розглядається не в соціальному або соціально-політичному аспекті, а в філософсько-естетичному (А. Абел [12], Т. Аптер [13], А. Аствацатуров [1], О. Жуковська [5]). Модерністська техніка письма В. Вулф, різновиди оповіді, фрагментарність, повтори, ритм ставали об'єктом дослідження Г. Батюк [2], О. Колотова [6], Н. Любарець [7], Н. Морженкової [8], Л. Татару [9], І. Трубенко [10], Г. Яновської [11]. Лінгвокогнітивні особливості прози В. Вулф представлені працями Дж. Бір [14], С. Богатової [3]. Феміністичні ідеї у творчості В. Вулф вивчаються М. Міноу-Пінкні [17].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Уперше комплексно досліджено концепт острова на матеріалі роману «До маяка» В. Вулф. Це дало змогу розкрити специфіку авторської інтерпретації концепту острова як місця духовної подорожі героїв.

Постановка завдання. Мета статті – виявити художню специфіку проявлення концепту острова в романі «До маяка» В. Вулф.

Виклад основного матеріалу. У першій половині ХХ ст. «острівну» тему продовжує В. Вулф. Концепт острова в романі «До маяка» має амбівалентну природу: йдеться про два острови,

один з яких поступово осідає (острів Гебридів), та острів, де стоїть маяк (острів Скай). Осідання острова Гебридів А. Аствацатуров [1] пов'язує з тим, що будь-які намагання героїв щось змінити, навіть на найкраще і позитивне, призводить до руйнування. Як приклад, дослідник наводить острів, що осідає, занепадання дому, речі, які стають неприродними. На нашу думку, осідання острова – це поступове щезання, зникнення того місця, де людина могла б виявити своє справжнє «я». Осідання острова – це зменшення бажання людини стати собою, відмовлення від спроби знайти індивідуально-особистісне начало.

Острів, що осідає, втілює колишнє життя та «старі» відносини у родині Ремзі. У Кем цей острів асоціюється з домом, стежками, добре знайомими терасами: "The island had grown so small that it <...> looked like a leaf. <...> Yet in its frailty were all those paths, those terraces, those bedrooms – all those innumerable things" [19, с. 232] («Острів став таким малим, що <...> мав вигляд листка. <...> Ще в цієї несталості були всі ті стежки, ті тераси, ті спальні – усі ті незліченні речі»). Але водночас "...she felt, looking drowsily at the island, all those paths and terraces and bedrooms were fading and disappearing" [19, с. 232] («<...> вона відчувала, дивлячись сонно на острів, всі ці стежки і тераси, і спальні меркнули і щезали»). Усе, що так любила Кем, перетворюється на сон, видіння, яке поступово щезає. Для Кем острів, що осідає, – це також символ «старого» життя, «старих» відносин із батьком. Якщо на початку подорожі головною метою Джеймса і Кем щодо батька було "to fight tyranny to the death" («боротися з тиранією до смерті»), то наприкінці таке ставлення змінюється: "...he was shabby, and simple, eating bread and cheese, and yet he was leading them on a great expedition where, for all she knew, they would be drowned" [19, с. 234] («<...> він був у потертому одязі, і, простий, їв хліб з сиром, і ще він керував великою експедицією, в якій, наскільки вона знає, вони потонуть»). На ост-

рові, що осідає, містер Ремзі та його діти занадто занурені у власні проблеми, щоб шукати спільну мову. Джеймс, Кем і містер Ремзі не віддалені від соціуму чи цивілізації, як це відбувається з героями Дж. Конрада. Навпаки, вони навіть мають змогу спілкуватися з творчими людьми (Лілі Бріско). Однак головні герої не стають ближчими. Щороку вони відчують усе більшу неприязнь одне до одного, а якщо у них і були колись теплі почуття, то ці почуття поступово зникають, як поступово зникає острів, котрий невдовзі поглине море. Тому, коли головні герої усамітнюються на човні, вони переосмислюють і змінюють своє ставлення одне до одного. Батько перестає бути тираном для Кем, а сприймається як звичайна людина. Острів Гебридів, який Кем спостерігає вже з острова Скай, поступово щезає, так само й щезає її негативне ставлення до містера Ремзі. Острів, на якому розташований маяк, символізує вже нові відносини у сім'ї Ремзі, бо після прибуття на цей острів зникає неприязнь та агресія.

Головними символами у романі «До маяка» В. Вулф стають «вода» і «маяк». Маяк на острові віддзеркалює природу людської особистості. Під час споглядання на маяк у Джеймса зникає бажання схопити ніж і вбити батька. Маяк вселяє почуття впевненості, стабільності, спокою у персонажах, особливо у знервованого Джеймса, а також символізує характер особистості (Джеймса): "...the lighthouse one had seen across the bay all these years; it was a stark tower on a bare rock. It satisfied him. It confirmed some obscure feelings of his own character" [19, с. 232] («<...> маяк бачили через бухту всі ці роки; це була пустинна башта на голій скелі. Він йому (Джеймсу – В. Л.) подобався. Він знаменував якісь похмурі прояви його характеру»). Маяк для містера Ремзі асоціюється з місіс Ремзі, завдяки чому з владної людини, яка звикла всім керувати, він перетворюється на спокійного врівноваженого батька.

Маяк стоїть на самотньому віддаленому острові Скай. Так само для того, щоб дізнатися про власне «я», потрібно пройти довгий шлях. Д. Жантієва зазначила, що острів у цьому романі символізує духовну ізоляцію між людьми: «У цьому романі ізоляція персонажів впливає із самого оточення. Дійові особи – на острові у буквальному і переносному сенсі. Тут знову звучить мотив – людина самотня» [4, с. 101]. Д. Жантієва зазначила також важливість образу картини Лілі Бріско, однієї з героїнь роману. У романі не подається опис картини, її ідеї, задуму. Ба більше, художниці байдуже, як сприймуть її картину. Така байдужість – це своєрідний бар'єр між світом худож-

ниці та навколишнім світом. Ця картина служить додатковим елементом, який зображує відстороненість Лілі від людей. Характерно, що, чим скоріше містер Ремзі та його діти наближуються до маяка, до острова, тим більше Лілі відчуває байдужість, відстороненість, внутрішню ізоляцію.

Острів Скай у романі В. Вулф символізує місце, де людина може знайти справжню сутність своєї особистості. Слід зазначити, що не сам концепт острова репрезентує істинну природу людини, а його провідний символ – маяк. Саме з маяком пов'язані мільйони уявлень, відчуттів і переживань героїв. Занурюючись у свої уявлення, герої вільно розмірковують про життя та зізнаються в тому, чого б вони ніколи не сказали вголос одне одному. Острів утілює собою місце, де людина може отримати можливість стати собою.

Вода та назви водних об'єктів служать метафорою, за допомогою якої письменниця характеризує героїв. Навколишній світ описується за допомогою назв водних об'єктів на свідомому і позасвідомому рівнях. Містер Кармайкл порівнюється з морським чудовиськом, місіс Мак-Неб – з морською тропічною рибою, Чарлз Тенслі асоціюється з бочонком, який гойдається на хвилях, бесіда – з трепетанням форелі, слова – з квіткою на воді: "The words <...> sounded as if they were floating like flowers on water" [19, с. 126] («Слова <...> лунали, нібито вони пливли, як квіти на воді»). Кем, занурюючи пальці у воду і дивлячись на острів, вкотре промовляє, що кожний є самотнім. Чіткіше зв'язок концепту острова і символу води простежується через образ Кем. Кем час від часу порівнює себе з листиком у воді, а лист – з островом. Думки Кем асоціюються з хвилями, де спливають і тонуть мимолітні враження: "...she was thinking, as the boat on, how her father's anger about the points of the compass, James's obstinacy about the compact, and her own anguish, all had slipped, all had passed, all had streamed away" [19, с. 215] («<...> вона думала, коли плив човен, як гнів батька через стрілки компаса, наполегливість Джеймса через згоду, і її власний біль – усе щезло, все пройшло, все пронеслося»). Тут треба звернути увагу на дієслово to stream – текти, пливти, відносити потоком, яке асоціюється з почуттями персонажів. Протягом роману такі слова, як to float – плавати, пливти; to flow – текти; to stream – відносити потоком; to sink – потопати; to spill – проливати, лити, – описують думки, почуття і враження героїв.

Як було зазначено вище, у романі «До маяка» В. Вулф фігурують два острови – острів, що осідає, і острів із маяком. Острів, що осідає, сим-

волізує колишні відносини в сім'ї Ремзі (невдоволення Ремзі дітьми, глибока неприязнь Кем і Джеймса до батька), поступове послаблення бажання людини змінювати що-небудь на краще у стосунках із близькими людьми (гаряче бажання малих Кем і Джеймса плисти до маяка і не менш гаряче їхнє бажання залишитися на осідальному острові та не їхати на маяк, коли вони подорослішали). Топос маленького острова з маяком час від часу порівнюють із листиком у золотих водах. Позитивна характеристика острова з маяком втілює надію змінити на краще відносини в сім'ї Ремзі, а це потребує певного часу (віддаленість острова).

Висновки. Концепт острова у романі В. Вулф характеризується амбівалентністю свого прояву,

як уже було зазначено вище: є острів, що осідає, семантичний спектр якого негативний, і острів з маяком, який має позитивні конотації. Така дуалістичність зображення островів спостерігається з давніх-давен в англійській літературі, ще в кельтських міфах і сагах (острів Авалон і північні острови). Новизна В. Вулф у відтворенні концепту острова полягає в тому, що вона проектує цю дуалістичність не на світ загалом, як у кельтських сагах, а на людину: острів, що осідає, репрезентує негативні сторони людського «я» (злість, дратівливість, неспокій). Острів із маяком – відновлення свого «я», терпимість, піклування про інших. Метафора «людина-острів» висвітлює різні сторони особистості, а також інтенцію до відновлення теплих відносин між людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аствацатуров А. Послесловие. *Вулф В. Романы*. Санкт-Петербург, 2004. С. 690–704.
2. Батюк Г. Художня специфіка модерністської прози Вірджинії Вулф : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06, 2009. 20 с.
3. Богатова С. Концепт «дом» как средство исследования художественной картины мира Вирджинии Вулф : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Омск, 2006. 176 с.
4. Жантйева Д. Английский роман XX в. Москва, 1965. 344 с.
5. Жуковская О. Поэтика малой художественной прозы Вирджинии Вулф : дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Великий Новгород, 2008. 201 с.
6. Колотов А. Художественная структура романов В. Вулф 1920-х – начала 1930-х годов : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.05. Красноярск, 2000. 214 с.
7. Любарець Н. Ритм художньої прози Вірджинії Вулф : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2008. 19 с.
8. Морженкова Н. Романы В. Вулф 20-х гг.: «Комната Джекоба», «К маяку», «Орландо» : дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Новгород, 2002. 217 с.
9. Татару Л. Точка зрения и ритм композиции нарративного текста (на материале произведений Дж. Джойса и В. Вулф) : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Саратов, 2009. 419 с.
10. Трубенко І. Художня метонімія та її дискурсивний потенціал у прозі англійського модернізму (на матеріалі творів Вірджинії Вулф і Девіда Герберта Лоуренса) : автореф. дис. ... філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 19 с.
11. Яновская Г. «Миссис Дэллоуэй» В. Вулф : структура повествования : дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Калининград, 2001. 193 с.
12. Abel E. Virginia Woolf and the fictions of psychoanalysis. Chicago, 1989. 356 p.
13. Apter T. Virginia Woolf: A Study of her Novels. New-York, 1979. 168 p.
14. Beer G. Virginia Woolf: the common ground. Michigan, 1996. 183 p.
15. Goldman J. Virginia Woolf : To the lighthouse. The waves. New-York, 1998. 191 p.
16. Leaska-Mitchell A. Granite and rainbow: the life of Virginia Woolf. New-York, 1998. 513 p.
17. Minow-Pinkney M. Virginia Woolf and the problem of the subject: feminine writing in the major novels. Brighton, 1987. 224 p.
18. Mitchell A. Virginia Woolf's Lighthouse: a study in critical method. London, 1970. 221 p.
19. Woolf V. To the lighthouse. The waves. New-York, 1998. 191 p.